

“Els temps canvien, però no tant com sembla”

Vídua del gran escriptor i editor Joan Sales, Núria Folch (Barcelona, 1916) ha viscut una vida excitant i duríssima: les agitacions de la II República, la guerra civil, el llarg exili, la postguerra, el difícil retorn... Una vida de les que enfonsen o eleven. A ella l'ha elevat: és una dona excepcional. És una llàstima que el lector no pugui sentir-la: la veu delicada però segura, la memòria fràgil però exacta, la ironia espavilada i la saviesa sorneguera, i la construcció lenta però perfecta del discurs.

Com esteu?

—I mira: he viscut tantes coses, ja. La guerra, l'exili, la postguerra... I, a més, sóc vídua de Joan Sales. I tinc el cap clar, però el cos està fet un nyap. I la memòria es baralla tota l'estona amb mi, diu que té els contenidors plens...

—Esteu preparant una biografia sobre Joan Sales, no?

—Sí. Ja tinc molta cosa feta. Però sóc molt lenta, per escriure, per revisar.

—Rebeu ajuda d'algú?

—La rebré quan la demani, perquè me l'han oferta. Però de moment, per entendre-m'hi jo, he d'estar superorganitzada, cada cosa ha d'estar al seu lloc, ningú no em pot moure res ni cinc centímetres, perquè si no ja em perdo. I si perdo el fil, ai!, ja he begut oli.

—Però no el perdeu gaire sovint, em sembla.

—Perquè procuro no perdre'l. Tot el que faig és per conservar-lo.

—A la vostra biografia, hi sortiran aspectes nous de la personalitat de Joan Sales? Quins seran?

—De fet, hi dic coses que en Joan, per circumstàncies del moment, no va

poder dir, per capejar la censura, per poder treure el *Viatge d'un moribund*, que va dedicar “als soldats morts per la pàtria”, confiant que els censors eren tanoques i no s'adonarien de quina pàtria parlava.

—Com era la relació que manteníeu?

—Ens completàvem. El psicoanalista més psicòleg és Jung, i ell diu que tothom, en un grau o un altre, té quatre funcions, i que, en la personalitat de cadascú, unes són dominants i les altres dominades. Aquestes quatre funcions són: pensament, sentiment, intuïció i sensació. Doncs bé: en Joan i jo teníem les oposades. Ell tenia les més pròpies dels poetes, la sensació i la intuïció, i jo tinc el sentiment i el pensament.

—Excel·lent combinació!

—Cal no oblidar que sols no som res.

—Com definiríeu el Joan Sales persona?

—En Joan Sales era superdotat. Tenia una vida interior riquíssima, a frec de contradictòria: per la intensitat de la seva vida interior i per la diversitat del que havia viscut. Ai, en Joan!

—Hi penseu molt cada dia?

—I tant! Era una personalitat tan dominant... I no em dominava, compte, com a marit, sinó pel caràcter. Sempre li acabava donant la raó. Tot i que a mi m'agrada discutir-ho —i discutir-m'ho— tot. Jo avanço, en les meves reflexions, pas a pas, definició a definició, concepte a concepte; en canvi, en Joan volava. Ho entenien tot, i li agradava molt la paradoxa. Quan es cansava de discutir, et deixava anar una paradoxa que era com un cop de bastó!

—Era molt coratjós, també, i no es desanimava, no?

—Coratge, en tenia molt! Però també comprenia el desànim. Sentia totes dues coses alhora. Era a frec de contradictori.

—Com alguns dels seus millors personatges, doncs.

—Sí. De fet, en Joan sabia que si, com a país, no extrèiem totes les lliçons del desastre, i de les raons que ens hi havien dut, mai no ho superaríem. Sabia també que ell podia ajudar-hi molt, perquè el seu era un testimoni sense parió, providencial, per tot el que

havia viscut —guerra, exili—, i perquè podia posar-se en punts de vista diferents i oposats. Per això, tota la seva obra és testimonial. A *Incerta glòria*, els personatges cabdals són tots retrats de persones reals, de qui només va canviar el nom. A la vegada, però, tots tenen alguna cosa d'en Joan.

—**Al final de la seva vida, ell tenia la sensació que la gent i el país havien après la lliçó?**

—Temia que no i esperava que sí.

—**Seguiu les notícies, llegiu el diari cada dia?**

—Sí. Per recomanació mèdica i per voluntat de no desconnectar-me. Ara, no les llegeixo en detall; els titulars, sobretot. A més, ja sé qui m'interessa i qui no: alguns els tinc classificats amb l'etiqueta de "no tocar-ho". He, he, he.

—**Teniu les idees molt clares, eh?**

—Sí, sí. Encara tinc les idees clares...

—**Com veieu el món? Vós heu viscut el segle XX en la seva màxima expressió. Creieu que el XXI pot ser igual o pitjor? Què intuïu?**

—Que Déu ens empari! He, he, he!

—**Ha, ha, ha! Això serà el titular!**

—Avui hi ha un gran desori. I moltes coses —l'escola, les universitats— han baixat de nivell, perquè ara hi ha molta més gent que hi va, suposo.

—**Els temps canvien, eh?**

—Bé. Els temps canvien, però potser no canvien tant com sembla.

—**Hi penseu molt en quan éreu jove, en l'època de la República, per exemple?**

—Va ser una època molt divertida. L'agitació social era descomunal, els problemes es vivien al carrer, els comunistes i els anarquistes et venien darrere per captar-te, tant els uns com els altres creien que tenien la recepta per a tots els mals. En Joan i jo ens vam conèixer formant part del Partit Comunista, tot i que després, molt aviat, ens en deslligàrem.

—**Us deslligàreu del comunisme perquè l'Andreu Nin us va explicar la versió real de l'estalinisme, no?**

—El que ens atreia del comunisme era l'ideal de l'Estat que pot arreglar-ho tot. Ara: l'ideal de l'Estat comunista era l'ideal de sempre. Era l'ideal d'una societat justa, on la gent aporta segons les seves facultats i

rep segons les seves necessitats. Una societat completament fraternal, ideal en totes les religions. Els comunistes d'aquí creien que, a Rússia, un partit comunista exemplar havia assolit el poder absolut i havia creat aquesta societat. Va ser l'Andreu Nin qui va desfer aquesta creença. Ell havia estat secretari del Trotski i havia hagut de fugir de Rússia perquè no el matessin, i va explicar la veritat. Però ell seguia sent comunista. Donava la culpa de tot a l'Stalín. Òbviament, del que passava a Rússia, no en podia ser només un sol home el causant. Havia de ser una tara del sistema.

—**Va ser una decepció.**

—Militar en la causa, participar de la camaraderia, sentir-se portador del progrés, pensar-se l'avantguarda de la humanitat, les aventures, els perills... Era tan engrescador i tan divertit creure en aquell ideal, que costava decebre's! Per això molts continuaren creient que tota la culpa era d'Stalín.

—**Com visquéreu la guerra, amb en Joan al front?**

—Primer de tot, intentava ajudar des d'aquí tant com podia: sovint anava a donar sang a l'hospital. Ara, aquí va passar una cosa curiosa. L'extrem desori absurd que es vivia a Barcelona no afectà la Universitat. Varen ser poquíssims els professors que hagueren de tocar el dos o que passaren a l'altra banda. No hi havia esperit de guerra civil, els cursos es continuaven fent amb normalitat. Recordo en Ramon Xirau fent-nos llegir Tertul·lià i sant Agustí...

—**Amb el pas dels anys, com heu anat gestionant els records de la guerra?**

—Depèn del record. També és possible ser feliç i passar-s'ho bé en temps de guerra. Tinc records divertits. Escolta, te'n contaré un.

—**Va.**

—Els comunistes havien requisat moltes coses. Una era un mapa del segle XVIII que ara tenim penjat a casa. Doncs bé, amb aquest mapa pretenien fer la guerra. Quan en Joan ho va veure, els va voler convèncer que aquell mapa no servia per fer la guerra, i els va explicar que era del segle XVIII. Aleshores, ells li van contestar amb un tòpic, que no tenia res de revolucionari: "Però si abans les coses es feien

millor!"

—**Heu dit que el teniu penjat aquí. Com hi ha vingut a parar?**

—Home, en Joan els el va prendre!

—**Després de tot el que passà, al final Joan Sales seguia tenint fe en les persones, o ja n'estava desencantat?**

—Les dues coses. Depenia de les persones i del moment. El que sempre va ser és un gran patriota. En Joan volia, amb esperit crític, el millor per al seu país.

—**La tesi de tota l'obra de Sales és que l'única gran derrotada de la Guerra Civil fou Catalunya, no?**

—És que era tan obvi, que la guerra ens havia vingut de fora, per motius de país i no de religió! De la nostra banda, els dos religiosos més influents, el cardenal Vidal i Barraquer i el canonge Cardó, hagueren de fugir perquè no els assassinessin, però no es van passar, mai, a l'altra banda. I en Vidal i Barraquer va aconseguir que el Vaticà reconegués Franco més tard tot i que no els Estats Units!

—**Per als qui estàveu a l'exili degué ser un cop molt dur quan, després de la Segona Guerra Mundial, Franco no va caure.**

—Sí, sí, molt. Perquè no sabíem la veritat, de la qual no sé per què no se'n parla més. Franco no era feixista: el feixisme és una utopia bastant bessona del comunisme. Franco era franquista. Un espanyolista, un imperialista espanyol. I era un bon militar. Per això ràpidament va veure que Hitler i Mussolini tenien la guerra perduda, i mentre aquí seguia amb la comèdia de simular-se germà de les potències feixistes, de sotamà s'entenia amb els Estats Units. Per això no el feren caure. Tot això, però, ho vam saber després.

—**No s'hi podia fer res...**

—En Joan creia que sí, que Catalunya havia d'organitzar un exèrcit i lluitar al costat dels aliats, obligant-los a reconèixer Catalunya. Pensava que d'aquesta manera, en acabar la guerra, ens ajudarien a derrocar Franco. Però jo, això, ja no m'ho creia.

—**Com veieu l'Espanya i la Catalunya actuals?**

—Millor que en el passat. Però no prou per als nostres gustos i ànims.

Pere Antoni Pons